

ADMINISTRACYJNE PRAWO MIĘDZYNARODOWE

Administracyjne prawo międzynarodowe to zespół norm wywodzących się z prawa międzynarodowego oraz przyjmowanych i rozwijanych przez podmioty prawa międzynarodowego, pozwalający na projektowanie, tworzenie i funkcjonowanie systemów instytucjonalnych, którym powierza się do realizacji określone zadania dla ochrony szeroko pojmowanego wspólnego dobra → **społeczności międzynarodowej** w oparciu o uniwersalne wartości utrwalone w praktyce prawa międzynarodowego publicznego. W założeniu administracja międzynarodowa powinna służyć osiągnięciu wspólnego dobra w oparciu o zasady pokojowego współistnienia państw i suwerenności (M. Zieliński, *O pojęciu międzynarodowego...*, s. 16 i n.).

Współczesne prawo międzynarodowe uznaje współzależności między państwami jako czynniki o zasadniczym znaczeniu dla budowania wspólnej administracji przez instytucjonalizację struktur zaprojektowanych do rozwiązywania problemów globalnych. Odbiciem tej tendencji jest dyskurs o → **suwerenności**, której istota ulega przededefiniowaniu. Współzależności

stanowiące tło dla współistnienia społeczności międzynarodowej najpełniej oddaje obowiązek współpracy państw w zarządzaniu problemami globalnymi.

Globalne prawo administracyjne (*global administrative law* – GAL) opiera się na zasadach, mechanizmach i praktykach wykształconych przez międzynarodowe prawo administracyjne oraz rozwija własne formy oddziaływania w zakresie odpowiedzialności organów administracji globalnej, w oparciu o standardy przejrzystości, legalności, współuczestnictwa, podejmowania uzasadnionych decyzji, monitoringu prawa (B. Kingsbury, N. Kirsch, R.B. Stewart, *The Emergence of Global...*, s. 15 i n.). GAL korzysta z kreatywnej jakości zasad międzynarodowego prawa administracyjnego (S. Kadelbach, *From Public International...*, s. 33 i n.; C. Harlow, *Global Administrative...*, s. 189 i n.).

Globalne prawo administracyjne to zespół norm obejmujących struktury, procedury, standardy normatywne dotyczące podejmowania decyzji oparte na przejrzystości, uczestnictwie i kontroli oraz mechanizmy ułatwiające ich implementację, które mogą być stosowane przez formalne międzyrządowe ciała regulacyjne, nieformalne międzyrządowe sieci regulacyjne, a także w odniesieniu organy krajowe w ramach międzyrządowego reżimu międzynarodowego oraz hybrydy publiczno-prywatnych organów transnarodowych (*hybrid public-private transnational bodies*). Do organów administracji globalnej zalicza się: formalne międzyrządowe organy regulacyjne (*regulatory*), nieformalne międzyrządowe regulacyjne sieci współpracy i koordynacji porozumień, krajowe organy regulacyjne działające w granicach międzynarodowych reżimów międzyrządowych, hybrydowe publiczno-prywatne organy regulacyjne i określone niepaństwowe organy regulacyjne wykonujące funkcje w ramach transnarodowego rządzenia o szczególnej publicznej doniosłości.

Globalne prawo administracyjne jest usytuowane poza tradycyjnie rozumianym międzynarodowym prawem administracyjnym (J.R. Orellana, J.R.A. Muñoz, *Global Administrative...*; S. Battini, *International Organizations...*; K. Jayasuriya, *Riding the Accountability...*, s. 59) i przejawia się m.in. w konieczności sprostaniania wyzwaniom globalnego zarządzania.

Globalne zarządzanie (*global governance*) można rozpatrywać jako: działanie administracyjne obejmujące tworzenie norm (*rulemaking*); administracyjne rozsądzanie w przypadku konkurujących ze sobą interesów (*administrative adjudication*) oraz inne formy regulacyjne, decyzje administracyjne oraz instrumenty zarządzania (*management*). W doktrynie podkreśla się, że konceptualizacja prawa administracji globalnej zakłada istnienie globalnej lub transnarodowej administracji, a ponadto, że stan rozwoju administracji globalnej i transnarodowej pozwala obecnie poruszać się w ramach „globalnej przestrzeni administracyjnej” (*global administrative space*). Globalne prawo administracyjne rekonstruuje własność publiczną (*public domain*) przez różne formy upublicznienia (*publicness*) i budowanie odpowiedzialnych wspólnot w ramach polityk oraz przez cele zarządzania (K. Jayasuriya, *Riding the Accountability...*s. 64–65; S. Kadelbach, *From Public International...*, s. 41–42).

Częścią GAL jest globalne administracyjne prawo środowiska (*global environmental administrative law*), które wprowadza nowy *modus operandi* dla funkcjonujących organizacji w zakresie ich kompetencji w sprawach środowiska polegający na możliwości wyboru przy podejmowaniu decyzji najbardziej efektywnych w praktyce metod zarządzania (zgodność procedur i ich optymalizacja).

Warto zaznaczyć, że teoria „nowego instytucjonalizmu” (*new institutionalism*) uznaje, że rozwój transnarodowej sieci (*transnational networks*) współpracy krajo-

wych biurokracji, sądów, agend administracji, łącznie z urzędnikami, którzy są jednocześnie personelem tej maszyny, staje się liderem promulgacji nowoczesnych administracyjnych norm prawnych (*J.G. March, J.P. Olsen, The Institutional Dynamics...*, s. 949–954; *C. Harlow, Global Administrative...*, s. 198).

Literatura:

S. Battini, International Organizations and Private Subjects: A Move Towards a Global Administrative Law?, *International Law and Justice Working Papers*, IILJ Working Paper Global Administrative Law Series, 2005; www.iilj.org/publications/documents/205.3Battini.pdf;

C. Harlow, Global Administrative Law: The Quest of Principles and Values, *The European Journal of International Law* 2006, t. 17, Nr 1;

K. Jayasuriya, Riding the Accountability Wave? Accountability Communities and New Modes of Governance, [w:] *Administration Law and Governance in Asia, Comparative Perspective*, *T. Ginsburg, A.H.Y. Chen* (red.), Nowy Jork 2009;

S. Kadelbach, From Public International Law to International Public Law: A Comment on the “Public Authority” of International Institutions and the “Publicness” of their Law, [w:] *The Exercise of Public Authority by International Institutions, Advancing International Institutional Law*, Heidelberg 2009;

B. Kingsbury, N. Kirsch, R.B. Stewart, The Emergence of Global Administrative Law, [w:] *Law and Contemporary Problems* 2005, t. 68;

S. Marks, Naming Global Administrative Law, *International Law and Politics* 2005, t. 37;

J.G. March, J.P. Olsen, The Institutional Dynamics of International Political Orders, 52 *International Organization* 1998, t. 37, Nr 4;

J.R. Orellana, J.R.A. Muñoz, *Global Administrative Law: Towards a Lex Administrativa*, Londyn 2010;

D. Pyć, Fundamenty publicznoprawne nowoczesnej *lex mercatoria*. Kilka refleksji o społecznej odpowiedzialności za środowisko i zasoby naturalne, *GSP* 2009, t. 22;

M. Zieliński, O pojęciu międzynarodowego prawa administracyjnego, *PiP* 2008, z. 9(751).

[D.P.]

AGRESJA

Zgodnie z rezolucją 3314 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 14.12.1974 r. agresję stanowi „→ **użycie siły** przez państwo przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub politycznej niepodległości innego państwa, lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych”. W rezolucji podkreślono, że pierwsze użycie siły stanowi dowód dokonania aktu agresji. Rezolucja ta, mimo jej niewiążącego charakteru, była powoływana przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. W sprawie *Nicaragua v. USA* Trybunał potwierdził zwyczajowy (→ **zwyczaj międzynarodowy**) charakter definicji agresji.

Na forum Ligi Narodów podejmowano próby wprowadzenia zakazu agresji, o czym świadczy uchwała Zgromadzenia Ligi Narodów z 24.9.1927 r. o zakazie wojen agresywnych. Uchwała ta jednak nie miała charakteru wiążącego. Pakt Ligi Narodów także nie delegalizował wojny, natomiast w art. 10 Paktu podkreślono, że „Członkowie Ligi zobowiązują się szanować i utrzymać przeciwko wszelkiej agresji zewnętrznej całość terytorialną i obecną niezależność polityczną wszystkich członków Ligi”. W razie agresji Rada miała wskazać, jakie środki należy podjąć.

Dopiero w Pakcie Brianda-Kelloga z 27.8.1928 r. zawarto w art. 1 uroczysty obowiązek wyrzeczenia się → **użycia siły** w stosunkach między państwami. Pakt miał wejść w życie po ratyfikacji przez wszystkich sygnatariuszy. Związek Radziecki już w grudniu 1928 r. zaproponował rządowi Polski, Rumunii, Litwy, Łotwy i Estonii wcześniejsze wprowadzenie w życie Paktu. Państwa te przystąpiły na taką propozycję i Protokół Moskiewski wszedł w życie 9.2.1929 r. Warto zauważyć, iż do września 1939 r. aż 75 państw podpisało Pakt. Dokument ten nie zawierał jednak sankcji i okazał się niewy-

starczającym środkiem do zapobieżenia wybuchowi II wojny światowej.

Po raz pierwszy definicja agresora pojawiła się w Konwencjach londyńskich z 3.7.1933 r. Definicja w nich zawarta pochodziła z projektu radzieckiego, przedstawionego tego samego roku w lutym, podczas Konferencji Rozbrojeniowej Ligi Narodów w Genewie. Za agresora uznano państwo, które: wypowieda wojnę innemu państwu; dokonuje najazdu przy pomocy sił zbrojnych na terytorium innego państwa bez wypowiedzenia wojny; dokonuje ataku siłami lądowymi, morskimi, powietrznymi na terytorium lub przy użyciu okrętów albo samolotów bez wypowiedzenia wojny; dokonuje blokady morskich wybrzeży lub portów; lub udziela poparcia bandom uzbrojonym. Niezbędnym elementem zaprezentowanej definicji jest → **użycie siły**. Inne akty nacisku lub interwencji bez użycia siły nie stanowiły aktów agresji. Niejednokrotnie wskazywano, że definicja radziecka była trafna i obejmowała późniejsze przypadki agresji, tj. agresję hitlerowskich Niemiec.

Współczesne prawo międzynarodowe wprowadza bezwzględny zakaz agresji, który stanowi normę *ius cogens*. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w sprawie *Barcelona Traction* w 1970 r. zaliczył zakaz agresji do norm, które powinny być przestrzegane przez wszystkie państwa. W art. 2 ust. 4 Karty Narodów Zjednoczonych (KNZ) podkreślono, że „wszyscy członkowie powstrzymają się w swych stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa”. Za agresję uznaje się każdy czyn sprzeczny z art. 2 ust. 4 KNZ, nieusprawiedliwiony działaniem na podstawie art. 51 KNZ czy też działaniem podjętym przez Radę Bezpieczeństwa na podstawie art. 39 KNZ. Agresję stanowią zatem te działania, które są sprzeczne z zasadami wyrażonymi w KNZ. Prawo

międzynarodowe w wyjątkowych sytuacjach zezwala na → **użycie siły**. Dotyczy to prawa do → **samoobrony** i samoobrony zbiorowej oraz akcji w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa (→ **bezpieczeństwo międzynarodowe**). W art. 51 KNZ przewidziano przyrodzone prawo do → **samoobrony** indywidualnej i zbiorowej, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje odpowiednie środki w celu utrzymania pokoju międzynarodowego. Prawo to przysługuje państwu, wobec którego dokonano napaści. Elementem koniecznym do wykonywania prawa do samoobrony jest wcześniejszy atak, a także powiadomienie Rady o zastosowaniu środków celem wykonania prawa do samoobrony. Wskazuje się także, że samoobrona powinna zostać podjęta natychmiast po napaści i należy używać środków proporcjonalnych do ataku – samoobrona powinna być konieczna i niezbędna do powstrzymania ataku. W art. 51 KNZ nie pojawia się pojęcie „agresja”, lecz pojęcie „napaść”. Sugeruje się, że taki zabieg miał ograniczyć stosowanie prawa do → **samoobrony**. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w sprawie *Nicaragua v. USA* wskazał, które działania nie stanowią takiej napaści, np. dostarczanie broni obywatelom państwa walczącego o obalenie rządu swojego państwa. Prawo do decydowania o przeprowadzaniu akcji w celu utrzymania pokoju międzynarodowego przysługuje Radzie Bezpieczeństwa na podstawie art. 24 ust. 1 KNZ. Zgodnie z kompetencjami Rady przewidzianymi w Rozdziale VII KNZ, w szczególności w art. 39, decyduje ona o podjęciu odpowiednich środków w celu utrzymania lub przywrócenia pokoju (→ **bezpieczeństwo międzynarodowe**).

Zgromadzenie Ogólne ONZ w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych z 24.10.1970 r. (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 2625) wyjaśniło, na czym polega zasada wyrzeczenia się groźby → **użycia**

siły lub jej użycia w stosunkach między państwami. W Deklaracji podkreślono, że państwa nie mogą używać siły w odwecie lub w ten sposób, iż naruszają prawo do samostanowienia narodów lub w sporach terytorialnych i granicznych. W rezolucji 3314 z 14.12.1974 r. sprecyzowano pojęcie „agresja”, a przyjęto ją po siedmiu latach prac nad definicją, bez formalnego głosowania, w drodze konsensusu. Podczas prac zauważono, że nie jest możliwe objęcie wszystkich przypadków agresji w definicji. W art. 3 rezolucji wymieniono przykłady aktów stanowiących agresję, nawet bez uprzedniego wypowiedzenia wojny, np. → **użycie siły** przy pomocy innego państwa, wszelką aneksję terytorium innego państwa, okupację wojskową, blokadę portów innego państwa, atak za pomocą sił zbrojnych innego państwa na siły lądowe, morskie lub powietrzne innego państwa, bombardowanie terytorium innego państwa przez siły zbrojne innego państwa, działalność jakiegoś państwa, które oddało do dyspozycji innego państwa swoje terytorium, zezwalając na użycie go do popełnienia agresji, a także wysyłanie band zbrojnych, sił nieregularnych lub najemnych, które dopuszczają się aktów zbrojnych przeciwko innemu państwu, o podobnej doniosłości jak te już wskazane. W art. 6 rezolucji 3314 podkreślono, że treść definicji nie może być interpretowana jako rozszerzająca czy zwężająca w jakikolwiek sposób postanowienia KNZ, biorąc także pod uwagę przypadki legalnego → **użycia siły**. Nie można także interpretować definicji w sposób, który naruszałby → **prawo do samostanowienia**, wolności i niepodległości narodów pozbawionych siłą tego prawa. W art. 5 podkreślono także, że wszelkie nabytki terytorialne uzyskane w wyniku agresji nie będą uznane za legalne.

Akt agresji pociąga za sobą → **odpowiedzialność międzynarodową** państwa-agresora. W art. 5 ust. 2 rezolucji 3314 podkreślono, że agresja jest zbrodnią

przeciwko pokojowi i daje podstawy do poniesienia odpowiedzialności międzynarodowej. Rada Bezpieczeństwa ONZ niejednokrotnie wskazywała na sytuacje popełnienia agresji przez państwo. W rezolucji 573 z 1985 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ potępiła akt agresji dokonany przez Izrael na terytorium Tunezji, choć celem była Organizacja Wyzwolenia Palestyny. Rada jednocześnie wezwała do powstrzymania się od podobnych ataków w przyszłości. W innej rezolucji 577 z 6.12.1985 r. Rada potępiła działania Republiki Południowej Afryki wobec Angoli.

Postanowienia rezolucji 3314 nie wskazują natomiast na zasadę ponoszenia → **odpowiedzialności międzynarodowej** przez jednostki za popełnienie zbrodni agresji. Prawo międzynarodowe jednak potwierdza taką zasadę. Już podczas procesów przeprowadzonych po II wojnie światowej sprawcy aktów agresji ponosili odpowiedzialność. Przed Trybunałem Tokijskim 25 osób zostało skazanych za popełnienie tej zbrodni. Przed Trybunałem Norymberskim także postawiono zarzuty popełnienia agresji. Planowanie, przygotowanie, rozpoczęcie i prowadzenie wojny agresywnej znalazło się wśród punktów oskarżenia. W 1946 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ uchwaliło rezolucję 95(I) z 11.12.1946 r., potwierdzającą zasady prawa międzynarodowego zawarte w Karcie Trybunału Norymberskiego, w tym indywidualną odpowiedzialność za popełnienie zbrodni agresji. Statuty kolejnych międzynarodowych trybunałów karnych, jugosłowiańskiego i rwandyjskiego, nie przewidywały odpowiedzialności za popełnienie zbrodni agresji. Została ona przewidziana dopiero w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zgodnie z postanowieniami art. 5 ust. 2 Statutu Trybunał jednak nie ma jurysdykcji nad sprawcami zbrodni agresji, dopóki nie zostanie wypracowana przez państwa-strony Statutu wspólna definicja zbrodni.

Dotychczas nie przyjęto definicji agresji w wiążącym dokumencie. Państwa-strony Statutu MTK postanowiły jednak oprzeć się na istniejących już propozycjach definicji agresji, tj. definicji zawartej w rezolucji 3314 Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Konferencja rewizyjna odbyła się w dniach od 31 maja do 11 lipca 2010 r. w Kampali, Ugandzie. Wypracowano definicję zbrodni agresji zgodnie z art. 5 ust. 2 Statutu. Zgromadzenie Państw-Stron Statutu będzie miało decydujące stanowisko w tej kwestii, które zostanie podjęte najwcześniej 1.1.2017 r. większością 2/3 wszystkich państw-stron. Drugim warunkiem wejścia w życie poprawek jest upływ jednego roku od ratyfikacji lub przyjęcia poprawek do Statutu dotyczących agresji przez 30 państw-stron, zgodnie z art. 121 ust. 5 Statutu MTK.

Statut MTK precyzyjnie i dokładnie określa pozostałe zbrodnie, które są objęte zakresem jurysdykcji trybunału: zbrodnię → **ludobójstwa**, → **zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości**. Wypracowane definicje miały pomóc w ustaleniu, jakie czyny są objęte Statutem, zatem wypracowano je na potrzeby Statutu. Podczas prac nad definicją agresji zarysowały się dwa podejścia: „monistyczne” i „różnicowane”. Pierwsze podejście zakładało samowystarczalność definicji agresji, bez potrzeby odwoływania się do art. 25 Statutu. Drugie podejście umożliwiało odwołanie się do art. 25, który określa sprawcę zbrodni podlegającego jurysdykcji Trybunału (dotyczy indywidualnej odpowiedzialności karnej). Można zauważyć zatem, że definicja opracowana dzięki „różnicowanemu” podejściu byłaby bardziej rozbudowana i obejmowałaby przypadki usiłowania zbrodni agresji (art. 25 ust. 3 (b), (c)). Zastanawiano się także, w jakim zakresie należy oprzeć się na rezolucji 3314. Należy także pamiętać o zasadzie komplementarności, na której opiera swoje relacje MTK z sądami państw-stron Sta-

tutu. W pierwszej kolejności do państwa będzie należało prawo postawienia w stan oskarżenia osób winnych agresji.

Podczas konferencji rewizyjnej w Ugandzie ustalono treść nowego art. 8 *bis* Statutu. Uznano, że osoba, która, zajmując stanowisko zapewniające kontrolowanie aktu agresji, ponosi odpowiedzialność za jej popełnienie, jeśli planuje, przygotowuje, inicjuje lub wykonuje akt agresji. Podstawowym warunkiem, jaki należy spełnić przy ustalaniu odpowiedzialności za popełnienie zbrodni agresji, jest wykazanie, że dany akt jest naruszeniem zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych. Za akt agresji uznano użycie sił zbrojnych jednego państwa przeciwko drugiemu państwu, niewykonywane jako prawo do samoobrony lub niewykonywane na podstawie zgody Rady Bezpieczeństwa ONZ. Definicję agresji, jak też przykłady aktów stanowiących agresję zaczerpnięto z rezolucji 3314. Odrzucono podejście monistyczne, a pozostając przy podejściu zróżnicowanym, podkreślono charakter zbrodni agresji, jako „zbrodni przywódców” (*leadership crime*). Oznacza to, że nowy art. 25 ust. 3 *bis* będzie wykluczał osądzenie zwykłych żołnierzy, którzy pomagali w popełnieniu zbrodni, co mogłoby mieć miejsce na podstawie art. 25 ust. 3 (c).

Postanowienia art. 15 *bis* i 15 *ter* wskazują na warunki, jakie należy spełnić, aby Trybunał wykonywał jurysdykcję nad zbrodnią agresji. Postanowienia te prezentują szczególne warunki, kiedy Prokurator MTK będzie mógł wszcząć postępowanie. Zgodnie z art. 15 *ter* w sytuacji zwrócenia uwagi przez Radę Bezpieczeństwa Prokuratorowi na popełnienie zbrodni agresji, Prokurator podejmie czynności podobnie jak w przypadku pozostałych zbrodni. Postanowienia art. 15 *bis* natomiast wskazują, że Prokurator podejmie czynności z własnej inicjatywy (*proprio motu*) lub na podstawie wniosku państwa, jeśli: wcześniej zwró-

ci się z pytaniem do Rady Bezpieczeństwa, czy określiła na podstawie art. 39 KNZ, że doszło do aktu agresji i czekając następnie przez 6 miesięcy; sytuacja dotyczy aktu agresji dokonanego przez państwa-strony; Izba Przygotowawcza zezwoli na wszczęcie śledztwa. W związku z warunkiem stwierdzenia aktu agresji przez Radę Bezpieczeństwa na podstawie art. 39, podkreślono, że nie będzie to miało wpływu na postępowanie przed Trybunałem.

Państwa będą mogły złożyć, w każdym czasie, deklarację do Sekretarza Trybunału, że nie wyrażają zgody na jurysdykcję przewidzianą postanowieniami art. 15 *bis*. Wobec państw, które nie są stronami Statutu, wyłączono jurysdykcję Trybunału, nawet jeśli zbrodnię agresji popełniono na jego terytorium lub przez jego obywateli.

Literatura:

J. Balicki, Pojęcie agresji w prawie międzynarodowym, Warszawa 1952;

J. Balicki, O definicji agresji, PiP 1952, z. 7;

A. Cassese (red.), The Oxford Companion to International Criminal Justice, Oxford 2009;

M. Flemming, Definicja agresji, WPP 1975, Nr 2;

M. Frankowska, Zbrodnia agresji w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, [w:] J. Menkes (red.), Prawo międzynarodowe. Księga pamiątkowa prof. Renaty Szafarz, Warszawa 2007;

A. Górbiel, Pojęcie zbrojnej agresji, SM 1977, Nr 6;

C. Kreß, L. von Holtzendorff, The Kampala Compromise on the Crime of Aggression, Journal of International Criminal Justice 2010, vol. 8;

M. Lachs, Walka o definicję agresji, WPP 1953, Nr 3;

P. Łaski, I. Gawłowicz, E. Ciała, Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego publicznego, cz. 2, Szczecin 2001;

W. Morawiecki, Walka o definicję agresji w prawie międzynarodowym, Warszawa 1956;

D. Rudkowski, Interwencja humanitarna w prawie międzynarodowym, Warszawa 2006;

<http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/ReviewConference>.

[K.S.]

AKTY JEDNOSTRONNE

Akt jednostronny to pochodzące od państwa lub innego podmiotu prawa międzynarodowego autonomiczne (niezależne od woli innego podmiotu) oświadczenie woli, złożone w sposób wyraźny lub dorozumiany, kształtujące co najmniej sytuację międzynarodowoprawną podmiotu je składającego. Mimo że akty jednostronne nie zostały wymienione w art. 38 Statutu MTS jako podstawa wyrokowania, w doktrynie przeważa opinia uznająca przynajmniej niektóre z nich za źródło prawa międzynarodowego, co potwierdza orzecznictwo STSM i MTS, zwłaszcza w sprawie wschodniej Grenlandii z 1933 r. oraz w sprawie francuskich prób jądrowych z 1974 r. (W. Czapliński, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe...*, s. 110; V. Rodríguez Cedeño, M.I. Torres Cazola, *Unilateral Acts of States in International Law*, Nb 3–5). Można też spotkać się z poglądem, że akty jednostronne państw są jedynie elementem praktyki państw lub też konstytuują *opinio juris* rozumiane jako czynnik kształtujący zwyczaj międzynarodowy (J. Gilas, *Prawo...*, s. 50; T. Buergenthal, S.D. Murphy, *Public...*, s. 31–33), a nawet że stanowią wyłącznie ofertę, która po akceptacji ze strony innych państw znajduje finał w postaci umowy międzynarodowej (S.E. Nahlik, *Wstęp do nauki...*, s. 406). W literaturze wyodrębniono następujące kryteria, jakie musi spełnić akt jednostronny państwa, aby mógł zostać uznany za źródło prawa międzynarodowego (W. Czapliński, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe...*, s. 120–121; J. Barcik, T. Srogosz, *Prawo...*, s. 120): (1) akt musi być autonomicznym działaniem podmiotu składającego oświadczenie, tzn. nie powinien stanowić elementu zawartego już traktatu lub innego powiązania o charakterze kontraktualnym; (2) oświadczenie woli powinno zostać złożone przez kompetentny or-